

1: Še posebej v hladni polovici leta je krmljenje divjih ptic priljubljena in razširjena dejavnost. Ljudje se ob občutku, da pticam pomagajo preživljati obdobje največjega pomanjkanja hrane, počutijo bolje, hkrati pa se spoznavajo tudi s pticami, na primer z zelenci (*Carduelis chloris*).
foto: Branko Brečko

Krmljenje divjih ptic je v zahodnem svetu ena najpogostejših in najbolj priljubljenih oblik človekovega stika z divjimi živalmi. V območjih z mrzlimi zimami gre najpogosteje za krmljenje ptic, ko so razmere za njihovo preživetje neugodne. Čeprav je dejavnost zelo priljubljena in splošno razširjena, je o posledicah takšnega ravnanja znano presenetljivo malo. Kljub splošnemu prepričanju, da z zagotavljanjem hrane pticam koristimo, se upravičeno pojavlja tudi skrb zaradi negativnih vplivov, kot so razširjanje bolezni, tveganje za odvisnost od človeških virov hrane ali neustreznost ptičje krme in z njo povezane bolezni. Pomanjkanje zanesljivih informacij onemogoča realno vedenje o problematiki, zato bi v prispevku želela predstaviti različne posledice, ki jih naše dobronamerno ravnanje lahko prinaša.

Krmljenje divjih ptic pozimi

// Jasna Mladenović

Izvor človekove želje po krmljenju ptic

Z naraščajočim urbanim načinom življenja se vedno bolj oddaljujemo od narave, a vendar je potreba po stiku z njo temeljnega pomena za človeka. Ljudje nenehno iščemo različne načine, prek katerih bi zadostili tej svoji želji. Tako se v prostem času denimo odpravimo na sprehod v park ali izlet v gore, na okenske police postavimo rože, zasadimo cvetlično gredo in zasejemo svoj vrtiček, v njegovo bližino pa postavimo še ptičjo krmilnico, saj nas ptice z rednimi obiski na njej razveseljujejo skozi vso zimo. Obstaja mnogo dokazov, da je takšna povezava pomembna za človekovo dobro počutje v mestih in primestju. Stik z naravo spodbuja tudi človekovo zanimanje zanjo in s tem željo po njeni ohranitvi.

Tudi delitev hrane je ena osnovnih lastnosti človeške narave, ki je bila skupna skozi zgodovino vsem kulturam. Krmljenje divjih živali je iz teh razlogov zelo priljubljeno početje, s katerim človek prihaja v stik z divjimi živalmi. Nekaj let stara avstralska raziskava kaže, da velika večina ljudi ptice krmi, ker jim to prinaša zadovoljstvo. Pomemben delež anketirancev je kot razlog navedel tudi motiviranost za zmanjšanje človekovega vpliva na naravo, krmljenje pa dojemajo kot povračilo za uničevanje življenjskega prostora ptic. Na videz preprosta človekova dejavnost je tako povezana tudi z močnimi čustvi in pomembnimi okoljskimi in filozofskimi nazori.

Krmljenje ptic človeku prinaša tudi mnoge psihološke, sociološke in ekonomske koristi. V vzgoji in izobraževanju stik z živalmi pri otrocih vpliva na zavedanje okolice in spodbuja zanimanje za naravo. Mnogi avtorji v svojih delih dokazujejo, da stik z živalmi pozitivno vpliva na človekovo psihološko in fiziološko zdravje.

Splošne posledice krmljenja ptic pozimi

Hrana je eden glavnih omejujočih dejavnikov za razvoj ptičjih populacij. Nenehno spreminjanje razpoložljivosti hrane v okolju močno vpliva na ptice in njihove populacije. Človeški vir hrane ima zato lahko mnoge posledice.

Dodatno hranjenje s strani človeka lahko vpliva na uspešnejše preživetje zime pri pticah. Velika sinica (*Parus major*) ima denimo v urbanih predelih Estonije večjo možnost preživetja kot podeželske populacije. Dodatna hrana izboljša preživetje pozimi tudi pri nekaterih drugih vrstah sinic, to pa lahko privede do podvojene gnezdeče populacije spomladi. V istočasno potekajočem poskusu so ugotovili, da ob mili zimi do istega pojava ne pride. Posledično vrste, ki jim mestno okolje zaradi zadovoljitve potreb po hrani omogoča rast populacije, povzročijo po-

večanje števila mnogih vrst ujed. Te se s plenjenjem odzovejo na povečano število majhnih ptic v mestih.

Čeprav dodatna hrana omogoča preživetje posameznih osebkov, gre v večini primerov za korist na strani majhnega števila bogato zastopanih in splošno razširjenih vrst. Koristi tudi nekaterim vedenjsko prevladujočim vrstam, v Evropi na primer pticam iz družine vranov (*Corvidae*), čeprav te svoje hrane ne najdejo na krmilnicah, ampak v smetnjakih, na smetiščih, vrtovih in balkonih, kjer je hrana namenjena psom in mačkam. Njihovo pojavljanje v mestih domnevno vpliva na povečano plenjenje v gnezdihi manjših ptic. V primeru krmljenja plenilskih vrst lahko dodatna hrana tudi začasno zmanjša pritisk na plen in s tem vpliva na naravno ravnovesje, pri čemer se poveča številčnost določenih vrst plena. Vpliv pa je dolgoročno tudi obraten – dodaten vir hrane privlači dodatne plenilce.

Vplivi na gnezditveno uspešnost in preživetje

Krmljenje živali vpliva tudi na njihovo razmnoževanje. Mnoge vrste ptic ob dodatnem hranjenju ležejo jajca bolj zgodaj. Samice namreč zaradi dodatne hrane porabijo za iskanje hrane manj časa, zato pa se tudi valjenje lahko začne bolj zgodaj in jajca so bolj zaščitena pred plenilci, saj samica ostaja na gnezdu dalj časa. Količina in kakovost hrane vplivata tudi na število izleženih jajc in na njihovo velikost. Bolj verjetno je, da se bodo mladiči uspešno izvalili iz večjih jajc, saj se ta počasneje ohlajajo, medtem ko jih starši ne valijo. Vse to povzroči, da se tudi mladiči izlegajo prej. Krmljenje ptic lahko povzroči tudi hitrejšo rast in odraščanje mladičev. Mladiči, katerih starši so dodatno hranjeni, pogosto hitreje izletijo iz gnezda.

Vplivi dodatne hrane na gnezdenje ptic niso vedno ugodni. Nekatere vrste, npr. floridska šoja (*Aphelocoma coerulescens*), ob dodatnem hranjenju res gnezdiijo bolj zgodaj, a zaradi neusklajenosti z naravnim ritmom v času gnezdenja ne najdejo ustreznih materialov za graditev svojega gnezda. Njihov gnezditveni uspeh je zato slabši od ptic, ki jih človek ne hrani.

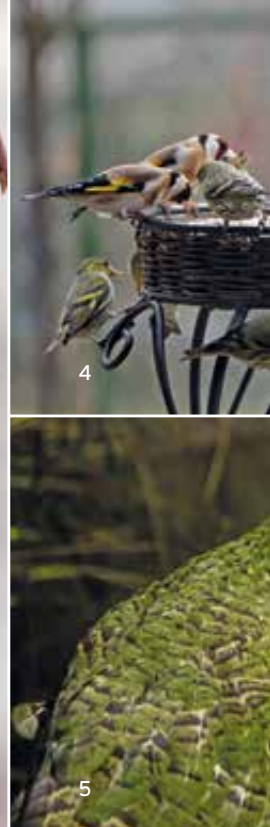
Pri določenih vrstah ptic dodatno hranjenje vpliva na spolno sestavo mladičev. Nekateri poskusi namreč dokazujejo, da fiziološko stanje samice v času parjenja vpliva na zastopanost posameznega spola pri mladičih. Pojav je bil opažen pri prizadevanjih za ohranjanje kakapa (*Strigops habroptilus*), endemične vrste papige na Novi Zelandiji. Ob načrtnem dodatnem hranjenju so se namreč valili pretežno samci. Ugotovili so, da na spol mladičev vpliva predvsem kvaliteta razpoložljive hrane.

2

3

4

5

2: Nekatera dodatna hrana, na primer arašidi, vsebuje visoke vrednosti vitaminov. Njeno uživanje lahko bistveno poveča odpornost proti boleznim pri pticah. Na sliki je veliki detel (*Dendrocopos major*).
foto: Ivan Esenko

3: Poleg ptičjih hišic je zelo priljubljena oblika hranjenja divjih ptic tudi energetsko bogata lojna pogača, ki jo je preprosto izdelati tudi doma. Na sliki se z njo hrani plavček (*Cyanistes caeruleus*).
foto: Tomi Trilar

4: Med pticami (na sliki liščki (*Carduelis carduelis*) in zelenci) se med hranjenjem na krmilnici vnamejo tudi prepiri.
foto: Darinka Mladenović

Vedenjske spremembe ptic zaradi krmljenja

Dolgoročno umetno zagotavljanje hrane spreminja naravne vedenjske vzorce ptic, saj prihaja do privajanja na človeka. Spremenijo se trajanje posameznih dejavnosti, selitveni vzorci, sestava ptičje jate, območnost in z njo povezana napadalnost.

Različne vrste ptic so na stik s človekom različno prilagojene. Nekatere so bolj prilagodljive in same pristopijo k človeku, druge se zadržujejo na varni razdalji, kar je naravna prilagoditev življenju v divjini – večja razdalja pomeni uspešnejši beg. Ptice, ki se privadijo na bližnji stik s človekom, so bolj ogrožene, saj jim v urbanem okolju grozi marsikatera nevarnost, denimo trki z avtomobili, čolni in letali. Pogostejši so tudi trki v stavbe, pa tudi v ljudi. V okolju, kjer živi človek, so pogostejši človeški povzročitelji bolezni in tudi bolezni se hitreje širijo prek krmišč. Obstaja tudi večja nevarnost s strani plenilcev, predvsem mačk. Po drugi strani pa so vrste, ki so povezane s človekom, v prednosti zaradi večje količine razpoložljive hrane. Ker so v boljšem fiziološkem stanju kot tiste, ki trpijo pomanjkanje hrane, zanje obstaja manjša verjetnost, da se okužijo z boleznimi.

Razpoložljiva hrana zmanjša potrebo po njenem iskanju, zato se zmanjša čas, ki ga žival temu nameni. Ptice zato lahko več časa porabijo za socialne stike, počitek in potovanje. Težava se kaže pri pticah, ki jih hranijo prek celega leta in se iskanja hrane priučijo. Le-te ne znajo prepoznati primernege mesta za iskanje hrane, ne vedo, kako se lotiti potencialnega plena oziroma so pri lovu manj učinkovite. Ker je nastavljena hrana laže dostopna, je bolj privlačna. Pticam se zgodi, da izgubijo spretnost za iskanje hrane in zato postanejo odvisne od človeških virov. Iskanja hrane pa ne naučijo niti mladičev.

Dodatna hrana lahko vpliva na velikost območja ptic. Ob obilici hrane ptice manj napadalno branijo svoje območje in samci pozneje začenjajo z območnim petjem. Pri pticah, ki so dodatno hranjene, so ugotovili manj pogosto združevanje v mešane jate z drugimi vrstami ptic, ki sicer olajšajo iskanje hrane v času pomanjkanja. Izrazit je tudi vpliv na vzorce selitev, saj nekatere ptice opustijo selitev in na območju, kjer je hrane zaradi človeškega vira dovolj, ostajajo vse leto.

Spremembe v razporeditvi

Krmilnice lahko vplivajo na lokalno razporeditev ptic, vrstno pestrost na območju in na lokalne vzorce razširjanja. V prednosti so seveda vrste, ki obiskujejo krmilnice. Vrtovi so pomembno zatočišče za populacije (tudi ogroženih vrst) ptic in v nekaterih primerih učinkujejo kot vroče točke biotske raznovrstnosti.

Krmišča pa lahko delujejo tudi kot pasti, saj ptice naselijo območje brez zadostnih naravnih virov hrane. Ob prenehanju zagotavljanja hrane s strani človeka imajo ptice velike težave z iskanjem potrebne količine hrane za preživetje sebe in svojih mladičev.

Postavljanje krmilnice na vrtu bo skoraj brez izjeme povzročilo, da se bo na vrtu zadrževalo večje število ptičjih vrst, večje pa bo tudi število osebkov posamezne vrste.

Razširjanje bolezni med pticami na krmilnicah

Nekatera dodatna hrana, katere razpoložljivost je v naravi omejena, vsebuje visoke vrednosti vitaminov (npr. vitamin E v arašidih). Njeno uživanje lahko bistveno poveča odpornost na bolezni pri pticah. Hkrati pa krmilnice, kjer se zadržuje veliko število ptic, pomembno prispevajo k širjenju različnih bolezni. V Avstraliji so pogosti izbruhi bolezni, ki jih povzročata bakteriji *Clostridium* in

Trichoglossus spp., njihovo širjenje pa so raziskovalci povežali z obiski ptic na krmilnicah. V poletnih mesecih je tudi v Sloveniji poginilo večje število zelencev (*Carduelis chloris*), za katere se je izkazalo, da so okuženi z bičkarjem vrste *Trichomonas gallinae*, katerega gostitelji so v osnovi golobi, grlice in ujede. Do okužb je prihajalo s pitjem vode na napajališčih, ki so bila okužena s slino ali iztrebki okuženih ptic, za ptice pa je okužba v mnogih primerih usodna. Problem širjenja bolezni v ptičjih krmilnicah je zato treba nujno omejevati z ustrežno higieno na krmiščih.

Sklepni razmislek

Krmljenje ptic je v splošnem zelo pozitivno sprejeta dejavnost in lahko nekaterim vrstam tudi dejansko koristi, zavedati pa se moramo, da je razumevanje vseh posledic, tako pozitivnih kot negativnih, precej skromno. Še vedno velja pravilo, da lahko z upoštevanjem nekaterih napotkov negativne posledice dodatnega hranjenja močno omejimo, pozitivne, predvsem te, ki se nanašajo na zavedanje in odnos do ptic in krmljenja, pa s krmljenjem lahko močno okrepimo. To je verjetno največja pozitivna posledica krmljenja, ki pa na ptice deluje predvsem posredno, prek nadaljnega življenja ljudi, ki jim je uspelo izoblikovati odnos do narave tudi s to pomočjo. Če se torej odločimo za krmljenje, bodimo zmerni, hranimo ptice samo v mrzli polovici leta in izključno s hrano, ki jo lahko dobijo tudi v naravi (semena, plodovi). Ptice hranimo samo v bližini svojega bivališča, ob tem pa pozorno skrbimo za higieno v krmilnici.

Vsekakor bi bilo treba več energije usmerjati v raziskave s področja dodatnega hranjenja ptic, tako glede pozitivnih kot negativnih učinkov hranjenja. Te raziskave bi bile lahko zaradi velike popularnosti te dejavnosti zastavljene širše, ne samo v krogu biologov. Izsledki raziskav bi zagotovo pripomogli, da bi močno zmanjšali vse negativne posledice te sicer dobronamerne dejavnosti. ●

Literatura:

- CHACE, J.F., & WALSH, J.J. (2004): Urban effects on native avifauna: a review. – *Landscape and Urban Planning* 74: 46-69.
- FULLER, R.A. s sod. (2008): Garden birds feeding predicts the structure of urban avian assemblages. – *Biodiversity Research* 14: 131-137.
- JONES, D.N., & REYNOLDS, S.J. (2008): Feeding birds in our towns and cities: a global research opportunity. – *Journal of Avian Biology* 39: 265-271.
- NAGER, R.G. s sod. (1999): Experimental demonstration that offspring sex ratio varies with maternal condition. – *Proceedings of the National Academy of Sciences* 96: 570-573.
- ORAMS, M.B. (2002): Feeding wildlife as a tourism attraction: a review of issues and impacts. – *Tourism Management* 23: 281-293.
- ROBB, G.N., McDONALD, R.A., CHAMBERLAIN, D.W., & BEARHOP, S. (2008): Food for thought: supplementary feeding as a driver of ecological change in avian populations. – *Frontiers in Ecology and the Environment* 6: 474-486. (http://www.frontiersinecology.org/current_issue/bearhop.pdf)
- SAGGESE, K. s sod. (2010): Wild bird feeding delays start of dawn singing in the great tit. – *Animal Behaviour* 18: 361-365.
- TIZARD, I. (2004): Salmonellosis in Wild Birds. – *Avian and Exotic Pet medicine* 13: 50-66.
- Trihomonoza pri zelencih v Sloveniji: <http://www.vf.uni-lj.si/vf/index.php/si/strokovno-delo/ambulante-in-zdravstveno-varstvo/zdravstveno-varstvo-perutinine/158-trihomonoza-pri-zelencih-carduelis-chloris-v-sloveniji?eprivacy=1> (1. 11. 2013)

5: Ob naprežanjih za ohranitev novozelandske endemične papige kakapo (*Strigops habroptilus*) so raziskovalci ugotovili, da kvaliteta razpoložljive hrane občutno vpliva na spol mladičev, ki se izlegajo iz jajc. Pri dodatno hranjenih samicah so se iz jajc izlegali večinoma samci.
foto: Janice McKenna

6: V Evropi, Avstraliji in ZDA divje ptice hrani povprečno 20-30 % gospodinjstev. V ZDA ptice redno krmi 43 % gospodinjstev, odstotek je še višji v Veliki Britaniji.
foto: Ivan Esenko

Razpis za nagrado ZLATI LEGAT 2012

Zlati legat je nagrada, ki jo DOPPS podeljuje slovenskim ornitologom za najboljšo delo s področja ornitologije, objavljeno doma ali na tujem. Nagrado sestavlja pisno priznanje in denarna nagrada. Za nagrado lahko kandidirajo dela, katerih prvo navedeni avtor je državljan Republike Slovenije ali zamejski Slovenec. **V poštov za izbor za nagrado pridejo strokovna in znanstvena dela s področja ornitologije, ki so bila objavljena v letu 2012.** Žirija bo izbirala med vsemi objavljenimi deli v tem letu. Avtorje prosimo, da kopije svojih del pošljejo na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana ali dopps@dopps.si, s pripisom »za nagrado Zlati Legat«, do 1. februarja 2014. Razglasitev zmagovalca in podelitev nagrade bo na zboru članov DOPPS 2014.